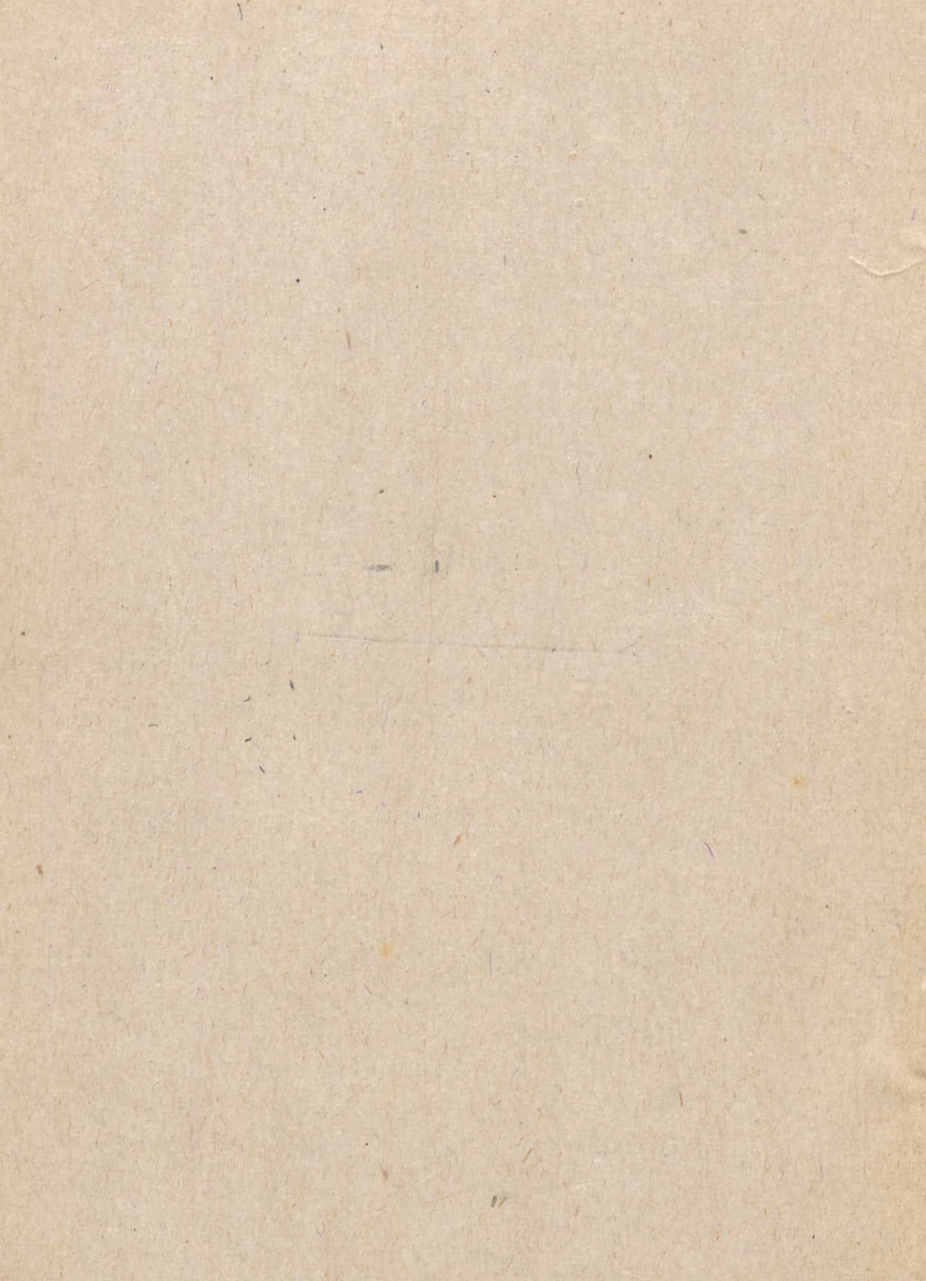

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA

KUL

V 457,7

1923

POLSKA MACIERZ SZKOLNA

MIESIĘCZNIK

TOWARZYSTWA POLSKIEJ MACIERZY SZKOLNEJ
POŚWIĘCONY SPRAWOM OŚWIATY I WYCHOWANIA

POD REDAKCJĄ
JÓZEFA STEMLERA.

ROCZNIK VII.

WARSZAWA.

Redakcja i Administracja: Krakowskie-Przedmieście № 7.
1923.

Y-457

POLSKA MACIERZ SZKOLNA

MIESIĘCZNIK TOW. POLSKIEJ MACIERZY SZKOLNEJ
POŚWIĘCONY SPRAWOM OŚWIATY I WYCHOWANIA

NOWY OKRES, STARE HASŁO. *)

Kilka dni temu podano w piśmie naszym garść lapidarnie ujętych wiadomości, dotyczących działalności Macierzy szkolnej. Większość czytelników przejrzała je, prawdopodobnie, jednym okiem. Zbliży się wszakże czas, kiedy informacje tego rodzaju będziemy traktowali daleko żarliwiej.

Przewidujemy bowiem rychło ogromny rozrost działalności Macierzy szkolnej. Maluczko, a powróci się do czasów, kiedy instytucja ta ściągała na siebie uwagę najpoważniejszych umysłów w społeczeństwie.

Zresztą nie dotyczy to jedynie Macierzy. Wchodzimy bowiem w ogóle w okres samopomocy społecznej w wielkim stylu.

— Cóż się stało nowego? — zapyta czytelnik.

Stało się to, że państwo, którego zadania zakrojono u nas od początku prawdziwie po polsku, czyli nad stan, musi zacząć bądź likwidować, bądź ograniczać niektóre swe czynności. Bardzo wymownie i energicznie mów nam o tej konieczności sprawozdanie z konferencji b. ministrów skarbu.

*) Artykuł napisany przez P. Senatora Bolesława Koskowskiego i umieszczony w „Kurjerze Warszawskim” z dnia 18 I. 1923 r. № 18.

Czy czytelnicy zauważyli, między innemi, ustęp II rozdziału o budżecie?

Powiedziano tam dosłownie: „Koniecznem jest dalej ograniczenie do niezbędnego *minimum* administracyjnych agend państwowych i możliwie daleko idące, stopniowe przekazywanie ich samorządom. Tu należy zwłaszcza: szkolnictwo powszechne, szpitalnictwo, opieka społeczna, pośrednictwo pracy i administracja drogowa.”

Do tego postulatu, wysoce znamiennego, a wysnutego z dokładnej znajomości naszych środków budżetowych, nasuwa się komentarz zupełnie jasny.

Konferencja b. ministrów nie mogła powiedzieć poprostu, że Polska musi ograniczyć np. swe zadania oświatowe. Wniosek taki zabrzmiałby w uszach naszych zbyt okrutnie i nie dawałby wyjścia z sytuacji, która w kraju analfabetów będzie jeszcze długi czas słusznie wzywała do pilnej akcji zaradczej. Konferencja tedy otwiera perspektywę wzmożonej pod względem oświatowym działalności samorządowej.

I niewątpliwie, jest to rozwiązanie, narzucające się samo przez się.

Co do nas wszakże, nie możemy się obronić przed pewnym sceptycyzmem. Czteroletni samorząd polski nie uprawnia do przesadnych nadziei co do jego sił twórczych i co do jego środków finansowych.

Poza tem redukowanie zadań państwowych obarczy samorządy nasze nowemi obowiązkami, których one dotychczas nie spełniały. Już to, co wylicza powołany wyżej punkt uchwał konferencji, stanowić będzie znaczne pomnożenie pracy samorządów.

Dlatego to — jak powiedzieliśmy na wstępie — niezwłocznie rozpocząć się musi w Polsce okres wolnej samopomocy społecznej w wielkim stylu.

Konieczność tej samopomocy narzuci się nam zwłaszcza w dziedzinie oświatowej. Czytelnik, któryby pragnął dowiedzieć się, co i jak może być tu dokonywane, powinien się zapoznać z działalnością Macierzy. Niezmierne pole leży przed tą instytucją, robota spię-

trzyła się olbrzymia, owoce pracy są doraźne, wielkie i soczyste, ludność błogosławi każdą jej placówkę, trzeba tylko więcej ludzi, więcej funduszków i więcej zrozumienia, że tu właśnie tkwi obowiązek fundamentalny, bez którego wypełnienia nie będzie w Polsce światłego obywatela, a więc światłych rządów.

Ale Macierz jest tu tylko przykładem. Istnieją inne jeszcze instytucje wychowawczo-oświatowe, które, wobec redukcji zadań państwowych, stoją w obliczu potężnych obowiązków, wykonywanych przez wolne siły społeczne. Społeczeństwo musi zrozumieć, że jeśli tu nie będzie samopomocy, to nie będzie wogóle niczego, to z barbarzyństwem nikt nie będzie walczył, to światło nie rozproszy mroków, to analfabetyzm i zdziczenie będą dyktowały bieg losów Polski.

Samopomoc ta zresztą nie może być, jeśli się tak wolno wyrazić, czysta. Państwo będzie jej musiało udzielić poparcia, jak się to już dzieje w pewnym stopniu z wielu instytucjami społecznymi.

Na takiej to zasadzie oparła się np. w Belgji współpraca państwa ze społeczeństwem, sprowadzając, jak wiadomo, wyniki arcyświetne. Punktem wyjścia jest tam maksyma: *Aide-toi et Dieu t'aidera*. Społeczeństwo tworzy i kieruje, państwo dopomaga i kontroluje. Belgowie zastosowali ten system do bardzo wielu dziedzin życia, czyniąc zeń wręcz system narodowy. Nie miejmy pretensyj tak rozległych, nie przeceniajmy własnych wolnych sił twórczych, własnych uzdolnień do samopomocy! Ale społeczeństwo polskie w tym kierunku musi być skierowywane, w tym duchu rozwijane.

Powtarzamy: społeczeństwo nasze musi wejść w wielki okres samopomocy. Taka jest konkluzja katastrofy budżetowej i wynikających z niej oszczędności skarbowych. I jeśli się na tę samopomoc nie zdobędziemy, jeśli z klas oświeconych nie wykrzesimy ofiarności, jeśli młodzież nasza nie da zastępów działaczy ideowych, to żaden postęp nie będzie możliwy i Polska nie przerośnie kulturalnie Turkiestanu czy Kurdystanu, z którymi niektóre jej dzielnice mają dziś jeszcze wiele wspólnego.

BOLESŁAW KOSKOWSKI.

Część poświęcona kształceniu się nauczycieli.

WYŻSZE KURSY KORESPONDENCYJNE
DLA NAUCZYCIELI SZKÓŁ POWSZECHNYCH.

(Ciąg dalszy.)

LITERATURA POLSKA.

A. Lektura.

Program obejmuje lekturę obowiązkową, minimalną. Można ją sobie uzupełnić przez zaznajomienie się z innemi dziełami autorów poniżej wymienionych. Lektura gruntowna i analiza dzieł literatury. Dla zaznajomienia się z metodą analizy posłużyć mogą książki Komarnickiego i Adamczewskiego (ob. poniżej). Lekturę rozpoczynamy od literatury współczesnej, jako bliższej, bardziej zrozumiałej i łatwiejszej pod względem formy. Stopniowo cofamy się w przeszłość i kończymy na wieku XVI, który może być dokładnie zrozumiany dopiero po poznaniu najwybitniejszych dzieł literatury polskiej.

I. Literatura polska.

Sienkiewicz.—Nowele. Trylogja. Krzyżacy. Quo vadis? W pustyni i w puszczy.

Prus.—Nowele. Placówka. Lalka. Faraon.

Orzeszkowa.—Nad Niemnem. Nowele.

Konopnicka.—Nowele.

Sieroszewski.—Na kresach lasów. Ucieczka.

Żeromski.—Syzyfowe prace. Popioły. Wisła. Nowele.

Reymont.—Chłopi.

Wyspiański.—Warszawianka. Wesele. Cyd.

Dygasiński.—Gody życia. W puszczy.

Mickiewicz.—Ballady i romanse. Grażyna. Dziady II i IV cz. Oda do młodości. Sonety krymskie. Przekład Giaura. Farys. Konrad Wallenrod. Dziady III część. Księgi pielgrzymstwa. Pan Tadeusz.

Słowacki.—Kordjan. Anelli. Balladyna. Lilla Weneda. Mazepa. Beniowski (5 pieśni). Testament. Grób Agamemnona. Przekład Księcia Niezłomnego.

Krasiński.—Nieboska. Irydjon. Przedświt. Psalmi.

Malczewski.—Marja (wyd. Biblj. Narodowej Krakowskiej).

Goszczyński.—Zamek kaniowski. Król zameczyska. (Bibl. Narod.).

Zaleski.—Dumki. (Bibl. Narod.).

Fredro.—Zemsta. Śluby panieńskie. Dożywocie. (Bibl. Narod.).

Brodziński.—Wiesław.

Niemcewicz.—Śpiewy historyczne (wybór). Powrót posła.

Krasicki.—Bajki. Satyry (z Chrzanowskiego), wyjątki z powieści (z Chrzanowskiego).

Naruszewicz.—Chudy literat.

Staszic.—Przestrogi dla Polski (z Chrzanowskiego).

Zabłocki.—Fircyk w zalotach (Sarmatyzm).

Karpiński.—Żale Sarmaty (Laura i Filon).

Kniaźnin.—Do Ojczyzny.

Szymonowicz.—Kołaczce. Żeńcy.

K. Opaliński.—Na ciężary i opresję chłopską.

A. Morsztyn.—Wiersze (z Chrzanowskiego).

W. Potocki.—Wojna chocimska (wyjątki). Fraszki (wyjątki).

Pasek.—Pamiętniki (wyjątki).

Rey.—Krótka rozprawa. Żywot człowieka poczciwego (wyjątki).

Kochanowski.—Pieśni. Fraszki (z Chrzanowskiego). Satyr. Muza. Treny. Odprawa posłów. Psalterz i Pieśń świętojańska (wyjątki).

Skarga.—Kazania II i VIII, inne w wyjątkach.

II. Literatura obca.

Iljada i Odyseja (wyd. Biblioteki Narodowej).

Sofokles.—Antygona albo Król Edyp.

Plutarch.—Żywoty sławnych mężów (wybór w Bibl. Nar.).

Szekspir.—Makbet.—Król Lear.—Sen nocy letniej.

Molière.—Skąpiec. Świętoszek (przekład Boy'a).

Uwaga. Pożądane jest korzystanie z wydań krakowskiej „Biblioteki Narodowej“, jako zawierających wyczerpujące wstępy i objaśnienia.

III. Dzieła pomocnicze.

- a) Do literatury nowszej: Feldman—Piśmienn. polskie współczesne, albo Potocki—Współczesna liter. polska. St. Tarnowski—Sienkiewicz. K. Wojciechowski—Prus. A. Drogoszewski—Orzeszkowa.
- b) Do literatury romantycznej: Komarnicki—Historja literatury w. XIX. Kallenbach—Mickiewicz. Chlebowski—Mickiewicz. Słowacki, Krasiński (w wydawnictwie „Sto lat myśli polskiej). K. Wojciechowski—Krasiński.
- c) Do literatury starszej: Chrzanowski—Historja literatury niepodległej Polski. Adamczewski—Zbiór pytań i zadań do lit. pol. Chlebowski—Kołacze (Pisma zbiorowe), Rozwój kultury polskiej, II wyd.

B. Tematy.

1. Janko muzykant — analiza formy i treści.
2. Społeczeństwo polskie na schyłku w. XIX, na podstawie „Lalki“ Prusa (charakterystyka warstw społecznych i ich przedstawicieli).
3. Obraz duszy polskiej w „Weselu“.
4. Pierwiastki ludowe i fantastyczne w Balladach Mickiewicza.
5. Miłość romantyczna (na podstawie Dziadów IV cz.).
6. Konrad Wallenrod a Irydjon.
7. Kordjan a Dziady, cz. III.
8. Cele i zadanie emigracji w Księgach Pielgrzymstwa i w Anhellim.
9. Przeszłość Polski w utworach Słowackiego.
10. Idea Polska w Przedświcie i w Psalmach.
11. Ukraina w utworach Małczewskiego, Goszczyńskiego i Zaleskiego.
12. Lud polski w Wiesławie, Placówce i w Chłopach.
13. Wady społeczeństwa polskiego w XVIII w. w świetle satyr Krasickiego, Naruszewicza oraz komedyj Zabłockiego.

14. Dwa obrazki z życia szlachty i ludu w w. XVI (Kołacze i Żeńcy).
15. Dwaj Sarmaci (Potocki i Pasek).
16. Ideał człowieka pocziwego według Reja.
17. Dokładna analiza trenów 8, 9 i 10 według pytań Adamczewskiego.
18. Kto jest bohaterem Odprawy posłów greckich?
19. Dlaczego powinniśmy kochać ojczyznę? (według Skargi).
20. Wpływy Szekspira w Balladynie.
21. Harpagon Mollière'a a Łatka Fredry (charakterystyka porównawcza).
22. Cechy polskości w postaciach „Pana Tadeusza“.

TEMATY Z FIZYKI.

(Dokończenie.)

14. Pole magnetyczne prądu (natężenie pola magnetycznego, wzbudzonego przez prąd, płynący w przewodniku nieograniczenie długim, prostoliniowym; reguła Ampère'a, wyznaczająca kierunek natężenia pola magnetycznego prądu). Elektromagnetyczna jednostka natężenia prądu; stosunek jej do jednostki elektrostatycznej. Zasada budowy galwanometrów. Elektromagnesy. Magnesy naturalne i sztuczne. Ogólne cechy pola magnetycznego.

15. Zjawiska indukcji elektromagnetycznej (prawo Neumanna-Lenza). Szczegółowy rozbiór zjawisk, zachodzących w pierścieniu Gramme'a, użytym za twornik dynamomaszyny. Indukcja własna. Ogólne pojęcie o drganiach i falach elektromagnetycznych; prędkość ich rozchodzenia się, sposoby ich wywoływania.

16. Przechodzenie prądu przez elektrolit: prawo Faradėja. Nabój jonu. Określenie ampera, jako jednostki praktycznej. Ogniwo i akumulator. Zestawienie wszystkich znanych nam źródeł prądu i wykazanie kosztem jakiej energii powstaje w nich energia prądu elektrycznego.

17. Przechodzenie prądu przez gazy rozrzedzone: promienie katodowe. Nabój elektronu. Promienie X: czym się różnią od wyżej rozpatrywanych rodzajów energii promieniowania. Przecho-

dzenie prądu przez gazy nierozrzedzone (odstępstwo od prawa Ohma. Jonizacja gazu. Ważniejsze czynniki jonizacyjne. Ogólne pojęcie o ciałach promieniotwórczych.

18. Dokładnie opisać, przy pomocy jakich doświadczeń własnoręcznych można ucznia doprowadzić do pojęcia ciężaru właściwego ciał (zarówno stałych jak ciekłych); jakie są przy tem potrzebne wyjaśnienie ze strony nauczyciela (uwzględnić): a) metodę elementarną (oddział 6-ty półrocze I) i b) stosowanie prawa Archimedesesa (oddział 7-my, półrocze I).

19. Dokładny spis ćwiczeń własnoręcznych ucznia, mających go zaznajomić z parowaniem, wrzeniem, ciepłem utajonem parowania z jakiejś cieczy, np. wody.

20. Napisać szczegółowo, w sposób dla ucznia zrozumiały, pogadankę na temat „Zastosowanie i znaczenie promieniowania w przyrodzie.

UWAGI dla uczestników-korespondentów I Wyższego Kursu Korespondencyjnego.

1. Program matematyki, algebry i geometrii, w opracowaniu p. prof. *Antoniego Rusieckiego*, ukaże się w jednym z najbliższych numerów. Część zadań z matematyki została słuchaczom-korespondentom oddziału matematycznego listownie rozesłana.

Zaleca się następujące podręczniki podstawowe:

J. Tannery. Arytmetyka teoretyczna i praktyczna. W przekładzie *Z. Czubalskiego* (Książnica Polska T. N. S. W. 1923—w druku).

Wł. Wojtowiec. Zarys geometrii elementarnej (Wyd. II. Ossolineum).

Wł. Wojtowiec. Trygonometria (Gebethner i Wolff).

2. Dokończenie tematów z fizyki, podanych w № 10 (październik 1922), zawiera niniejszy № 1 z r. 1923.

3. Podręczniki i tematy z psychologii będą wydrukowane po ostatecznem ustaleniu lektury i tematów, co wobec braku odpowiednich podręczników jest rzeczą trudną.

4. Uprasza się uczestników-korespondentów o nadsyłanie dalszych prac, nie czekając na zwrot już przysłanych. Z uwagi na bardzo wysokie opłaty pocztowe kierownictwo zwracać będzie po kilka przejranych prac równocześnie.

WYDAWNICTWA „KSIĘGARNI POLSKIEJ“ TOW. POLSKIEJ MACIERZY SZKOLNEJ.

Założoną przez grono pracowników oświatowych, na którego czele stał s. p. Mieczysław Brzeziński († 1911 r.) „Księgarnię Polską“ otrzymało jako darowiznę Tow. Polskiej Macierzy Szkolnej, — i Zarząd Główny Macierzy, jakoteż Wydział Księgarski przy Zarządzie Głównym, czynią wysiłki, by tę puściznę możliwie najlepiej, dla służby publicznej, rozszerzyć i przystosować. Akcja wydawnicza postępuje dość rażno, czego dowodem może być pokaźny poczet, bo zgórą 40 wydawnictw z rozmaitych dziedzin, dokonanych w 1922 roku.

Wykaz wszystkich wydawnictw „Księgarni Polskiej“ Tow. Polskiej Macierzy Szkolnej zawiera Katalog Księgarni na r. 1923. Uważamy jednak za rzecz pożyteczną podać w miesięczniku do wiadomości Kół P. M. S. i czytelników alfabetyczny katalog z objaśnieniami (katalog rozumowany) tych wydawnictw, które nie są objęte przez dwie części książki z roku 1919 p. t. „Wydawnictwa Księgarni Polskiej w Warszawie“ № 1 i № 2, w opracowaniu prof. Kazimierza Króla.

Podane tu wydawnictwa z objaśnieniami będą ogłoszone w przyszłości jako № 3 „Wydawnictw Księgarni Polskiej“. Objasnienia zawierają wskazówki sprawozdawcze i informacyjne: o treści książki, objętości, stopniu przystępności i t. p. względach zasadniczych i praktycznych, co przy wyborze książek do bibliotek jest rzeczą niezmiernie ważną.

Objasnienia te nie są zwykłymi ocenami krytycznymi, recenzjami. Książki nasze zalecamy do czytania i rozpowszechniania: rzecz to naturalna, zarówno z kupieckiego jak i ideowego stanowiska, jakie przyświeca naszej pracy wydawniczej; jednak, zgodnie z obowiązującym regulaminem, każda wydana przez Macierz książka przechodziła przed wydrukowaniem przez ogień oceny rzeczowej.

KATALOG ROZUMOWANY

WYDAWNICTW „KSIĘGARNI POLSKIEJ“ P. M. S.

W OPRACOWANIU PROF. KAZIMIERZA KRÓLA.

1. Bogusławska M. Drobiazgi. Obrazki z codziennego życia. 1922. Str. 139.

Na książkę składa się 10 obrazków. 1. **Szczęście rodzinne.** Pan Franciszek wiecznie niezadowolony z domu, grzeszy brakiem wyrozumiałości; zniechęcona żona odjeżdża od niego skrycie z dziećmi; z okoliczności choroby następuje zgoda. 2. **Dwie matki.** Pani Słupska pieści przesadnie swe dzieci i wychowuje na lalki modne. To też poważny konkurent do ręki najstarszej córki Zosi, poznawszy bliżej te wady wychowania, porzuca myśl o żeniaczce; młodsza córka w sekrecie przed rodzicami opuszcza dom z młodym wielbicielem. Druga matka ma pociechę ze swych rozumnie wychowanych dzieci. 3. **Przykład z góry.** Zdolny uczeń obcina się na egzaminie dojrzałości, bo za przykładem ojca oddaje się grze w karty; jego kolega jest synem człowieka rozsądnego i dbałego o wychowanie. 4. **Teściowa.** Dobra, ale niezamożna i niedość praktycznie wychowana panienka wychodzi za mąż za pocziwego młodzieńca, jeszcze studenta. Nie umieją się rządzić, więc tem łatwiej zaczyna im dokuczać niedostatek. Dopiero w biedzie okazują się zalety teściowej, kobiety prostej, ale rozsądnej i pełnej serca. 5. **Salony w Obrzydlówku.** Żony niezamożnych urzędników i t. p. pracowników w miasteczku powiatowym wysilają się, ze szkodą dla zdrowia rodzin i kieszeni mężowskich, na urządzenie salonów; starościna, osoba prawdziwie wykształcona i rozumna, wpływa swoim przykładem na poprawę stosunków. 6. **Godność osobista.** Syn średnio zamożnego ziemianina, przejęty fałszywą ambicją i chęcią dorównania arystokratom, posuwa się wkońcu do sfalszowania podpisu ojca i pada ofiarą wyzysku ze strony sprytnego oszusta Francuza. 7. **Zemsta.** Właściciel szynku ma na sumieniu już nie jednego gościa, który przez pijatykę doszedł do utraty mienia i szczęścia rodzinnego. Zarzucają mu to listy anonimowe; ale dopiero smutny los introligatora, który dostał obłąkania i pozostawił rodzinę w nędzy, poprawia szynkarza. Wyrzeka się więc niecnego rzemiosła. 8. **Dwa kwiaty.** Jeden kwiat więdący, bo mu słońce zawczasem świeciło, to młodzieniec zbyt pieśczone przez matkę; drugi kwiat, blady, bo rośnie w cieniu, to panienka, której rodzice wymagają tylko pracy męczącej, prozy fizycznej. Ładna sielanka kończy się pobraniem. 9. **Dziękuję.** W gruncie uczciwy i dobry pan Władysław dochodzi do jednostronności w poglądzie na wartość uczucia wdzięczności. Do sprostowania poglądu doprowadza

go pobyt w szpitalu i postępowanie siostry miłosierdzia. 10. Jak gdyby już nie żyli. Maluje naganny brak wyrozumiałości dla wad bliźniego i niewczesne żale po śmierci bliskich.

Z powyższego wykazu widać, że treść „Drobiazgów“ należy przeważnie do życia t. zw. średniej inteligencji i ma na celu poprawę lub uszlachetnienie pojęć moralnych. Pod względem opracowania obrazki te stoją na nieco wyższym poziomie, niż większość wydawnictw Księgarni Polskiej. Dowodzą dużego daru obserwacji, odznaczają się często dosadnością i lekką ironją, a wszystkie przejęte są zdrową myślą i uczuciem. Zajmują i uczą.

2. Bogusławska M. Dziecko legjonu. Powieść historyczna z końca wieku 18-go. 1920. Str. 46.

Są to obrazy z życia legjonów włoskich Dąbrowskiego. Do oddziału pułkownika Liberadzkiego dostaje się Sendal, dezter z wojska austriackiego, przedtem żołnierz kościuszkowski i więzień w Ołomuńcu; od dwóch lat nosi on ze sobą w maleńkiej klateczce wróbla, towarzysza z czasów więzienia. Liberadzki ginie przy zdobyciu Werony. Legjoniści biorą pod swoją opiekę 10-letniego Stasia, Polaka, którego rodziców zabili Włosi: zostaje on „dzieckiem legjonu“. Jest z nimi w Rzymie w r. 1798; ratuje od przejechania chłopczyka. Razem ze swoimi opiekunami pracuje w polu i, podobnie jak wielu z nich, zapada na groźną malarję; rodzice uratowanego przezeń chłopczyka otaczają Stasia wdzięczną opieką, i Staś przychodzi do zdrowia.

Jest to opowiadanie pełne rzewności, tęsknoty do ojczyzny i wiary w skuteczność ofiar dla niej. W charakterystyce legionistów, pomimo pozorów przesady, jest prawda psychologiczna, bo autorka oparła swe obrazy na głębszej znajomości owych ciekawych chwil dziejowych, jak je malują pamiętniki i inne źródła.

Opowiadanie zrozumiałe nawet dla starszych dzieci, znających trochę dzieje ojczyste.

3. Bogusławska Marja. Gospoda „Pod modrym fartuszkim“. Powieść historyczna z dziejów Pomorza XVIII w. 1922. Str. (w małej 8-ce) 236.

Rzecz dzieje się w r. 1655. Toruń oblegają Szwedzi; sprzyja im część mieszczan, Niemców wyznania luterskiego. W szeregach załogi walczy też młody szlachcic Obertyński, żonaty z Zofją. Po kapitulacji Torunia przyjeżdża młody Niemiec Urfeld, syn burmistrza z Kościerzyny, zachowany oddawna w Zofji. Obity przez porywczego męża, obmyśla zemstę. Porywają synka Obertyńskich; ojciec wtrącony do więzienia. Uda się wydostać go stamtąd; pozory mówią, że zamordowany. Zabijają go później

podstępnie, ale i Urfeld ginie z rąk mściciela. Obertyńska, nie odzyskawszy synka, wyjeżdża z krewnym męża.

(Autorka zapowiada, że dalsze losy bohaterów „Gospody“ będą opowiedziane w powieści „Ku polskiemu morzu“.)

Powieść napisana żywo, obfituje w mocne sceny dramatyczne, w których malują się wybitne rysy obyczajowe społeczeństwa, zgodnie z prawdą historyczną, gdyż autorka zna gruntownie dzieje. Odznacza się też językiem jędrnym, charakterystycznym, wzorowanym na staropolszczyźnie, właściwej wiekowi 17-emu.

Należy zalecać do czytania dorosłym i młodzieży, znającym ogólną historję narodu.

4. Bogusławska M. Handlarz uliczny. Utwór sceniczny w 3 aktach. 1922. Str. 56.

Handlarzem jest 18-letni poczciwy Stefan, pracujący na siebie i młodszego, słabowitego brata. Sprzedając na ulicy baloniki, zaczepia też przechodzącego Witolda, bogatego młodzieńca, dekadenta z chorem nerwami. Rozstawszy się z chłopcem, Witold strzela do siebie, lecz zadaje sobie tylko ranę; Stefan ratuje nieszczęśliwego. Wdzięczny ojciec Witolda zmusza chłopca do przyjęcia pieniędzy, za które Stefan zakupuje jabłka. Raz przy straganie odwiedza go wyleczony duchowo i fizycznie Witold, a że w tymże czasie przychodzi wiadomość o ciężkiej chorobie brata Stefana, ten ostatni oddała się i jego miejsce zajmuje Witold. Nadchodzi grono wesołych kolegów Witolda. Rozkupują na zaimprovizowanej licytacji wszystek towar Stefana; jabłka odsyłają do ochronki, a sami ze znaczną sumą pieniędzy udają się do mieszkania Stefana. Zabawna scena z policjantem kończy akcję dramatyczną.

Myśl przewodnią utworu wyraża jedna strofka pieśni, odśpiewanej przez rozbawioną młodzież przy podpalonym przez nią straganie:

„Niech płonie to ognisko, Niech rzuca milion skier, Gdy stoją z ludem blisko Młodzieńcy wyższych sfer!”

Oprócz wspomnianych w powyższem streszczeniu głównych osób działających występuje spory szereg figur t. zw. charakterystycznych: stary emeryt, woźny magistratu, policjant rosyjski (mówiący mieszanym językiem), wesoły 13-letni łobuz warszawski, zalotne bez złej myśli dziewczęta; szwaczka i kandydatka na dentystkę, bogata mieszcanka i t. d.—wszyscy z dobrze uchwyconemi rysami typowemi. Sceny są pełne żywej akcji, dialogi potoczyste, język urozmaicony, obfitujący w dosadne a trafne wyrażenia. Całość zabarwiona, to rzewnością, to niewybrednym miejscami, lecz zdrowym humorem.

Do wystawienia na scenie amatorskiej rzecz to nie nazbyt trudna,

ale wymaga pewnej staranności. Wyrażenia rosyjskie w ustach policjanta łatwo zastąpić innemi. Dekoracyj wielu nie potrzeba: akcja odbywa się na ulicy (placu) i w ubogiej izdebce.

5. Bogusławska M. Rok polski. Zwyczaje narodowe, tańce i pieśni obrzędowe. Trzy odczyty do obrazów świetlnych. 1920. Str. 48.

Zawartość i główne przeznaczenie książki objaśniają dodatki do tytułu. Część 1-sza opisuje zwyczaje związane z porą jesienną i zimową; część 2-a — z porą wiosenną i letnią; część 3-ą poświęca autorka tańcom i pieśniom obrzędowym ludu. Mowa więc w części 1-ej: o dniu św. Marcina, roratach, Bożem Narodzeniu, gwiazdce i kolendach, o jasełkach i szopce, o Nowym Roku, święcie Trzech Króli, święcie 2-go lutego, o kuligu i Popielcu; w części 2-ej dowiadujemy się o kogutku, zwyczajach wielkopostnych, wielkanocnych (święcone, pisanki, śmigus), zwyczajach związanych z robotami rolnymi na wiosnę, o Zielonych Świątkach, Bożem Ciele, o sobótce, dożynkach i Matee Boskiej Zielnej.

Do części 1-ej dodano spis 25 przeżroczy do wyświechtania podczas odczytu, tyleż do części 2-ej i 24 do części 3-ej. Łatwo się domyślić, że książka ta nie tylko jest odpowiednia do wygłaszania odczytów, ale też do zwyczajnego czytania i może służyć jako informatorka, jeżeli komu idzie o który z wymienionych powyżej szczegółów. Celem jej, jak i prawie już wyczerpanych opracowań zmarłego Zyg. Glogera, jest podtrzymywać wśród narodu piękne a charakterystyczne zwyczaje swojskie, bynajmniej nie przeszkadzające zdrowemu postępowi oświaty.

6. Bogusławska M. Z ziemi włoskiej do Polski. Obrazek sceniczny w 3 aktach ze śpiewami. 1922. Str. 78.

Zasadniczą treść wzięła autorka ze swojej powiastki historycznej p. t. „Dziecko legionu“ (zob. wyżej), zmieniła jednak pewne szczegóły. (Stas nie ratuje chłopczyka od przejechania, zato pozuje malarzowi Włochowi i zapłatą dzieli się ze swymi opiekunami legionistami). Akcja rozwija się ku końcowi w ten sposób, że generałowa Dąbrowska (która przywiozła syna do legii) zabiera Stasia ze sobą z powrotem, gdyż wykrywa się, że ma on w kraju krewnych.

Charakterystyka osób, życia legionistów i nastroju ich uczuciowego występuje również zajmująco, jak w tamtej powieści. Na scenie obrazek może sprawić bardzo miłe wrażenie.

Do odegrania nie jest trudny. Role (12) są tylko męskie; rzecz więc nadaje się przedewszystkiem do teatru amatorskiego żołnierskiego.

7. Czaplińska M. Bolszewicy pod Warszawą. Obrazek wiejski z 1920 roku. 1921. Str. 31.

Treść. Mateuszowa, żona gospodarza, myślącego jedynie o zarobku i zbijaniu grosza (pędzi pokryjomu gorzałkę), ukrywa syna Antka przed poborem do wojska polskiego i nienawidzi zięcia Stanisława, hallerczyka, za to, że agituje gorliwie w sprawie narodowej. Bojąc się nawet, żeby nie wydał Antka, dokonywa zamachu na życie Stanisława i rani go dość ciężko. Antek jednak, pod wpływem siostry i idąc za przykładem wielu parobczaków ze wsi, wstępuje do wojska i bije się na froncie. Przybywa do domu na krótkie leczenie; matka nawraca się i żałuje swoich postępów. We wsi przeważa nastrój patriotyczny; dla kontrastu występuje Herszek, handlarz, agitator na rzecz bolszewików. Główną akcję ożywia scena wróżenia w wilję św. Andrzeja i śpiewki. Do jednej dodano nuty.

Do grania na scenie amatorskiej wiejskiej rzecz łatwa, pomimo dość dużej liczby osób (18, w tem 1 dziewczynka 10-letnia i chłopiec kilkunastoletni). Ostatnią część odsłony 1-cj, gdzie występują bolszewicy, można opuścić, tembardziej że szczególnie ten niedość zrozumiałe wiąże się z przebiegiem akcji.

8. Dyakowski B. O pszczołach i ich życiu. Z 7 rycinami. 1921. Str. 29.

Zgodnie z tytułem, książeczka opisuje głównie życie pszczół, ale mówi też o stosunku człowieka do nich, a więc także o bartnictwie i pasiecznictwie, nie pomijając nawet wiadomości historycznych. Napisana zajmująco, jak inne dziełka tego wybitnego popularyzatora, często obrazowo i wszędzie ładnym a poprawnym językiem.

9. Dyakowski B. O zwierzętach żyjących w gruncie. 1921. Str. 28 (29).

Książeczka zawiera opis życia: chrabąszcza (którego pędrak i poczwarka przebywa w ziemi), grabarza, krówki-gnojjarza, dżdżownicy, dalej: myszy, nornicy, ryjówki, kreta, wreszcie chomika. Zajmuje się przeto tylko kilku stworzeniami „w gruncie“, żyjącymi w naszym kraju a ważnymi z powodu pożyteczności lub szkodliwości dla rolników. Napisana jest (podobnie jak poprzedzająca) przystępnie i zajmująco, dobrym językiem; ozdobiona także 7 rycinami, przedstawiającymi powyższe zwierzęta oprócz gnojjarza i myszy.

Obie te książeczki, ze względu na objętość, należą do nadających się zupełnie na odczyt.

(D. c. n.)

SPRAWOZDANIA Z DZIAŁALNOŚCI KÓŁ P. M. S.

Działoszyce.

Sprawozdanie z działalności Koła za r. 1922 przedstawia się następująco: Z początkiem roku liczyło koło członków 77, w ciągu roku przybyło 36, razem obecnie liczy członków 113. Przychód kasowy w tymże okresie wynosił mkp. 886,827, rozchód mkp. 846,245; pozostało na r. 1923 mkp. 40,582.

Koło utrzymuje stale ochronkę, do której uczęszcza około 60 dzieci uboższych rodzin, w wieku od 3 do 6 lat. Fundusze na utrzymanie ochronki Koło czerpie ze składek członkowskich; zabaw, przedstawień i dobrowolnych ofiar, jednak obecnie, przy wzrastającej drożyznie, zachwiany jest byt ochronki.

Koło prowadzi bibliotekę, składającą się z 500 książek, bez uwzględnienia działów; z biblioteki korzysta przeszło 100 osób, młodzieży katolickiej miejskiej i wiejskiej.

W lecie dla dzieci z ochronki urządzono wycieczkę do lasu w Kalinie Wielkiej, odbyto ją kolejką wąskotorową rządową z Działoszyce, w wycieczce tej wzięły udział dzieci z ochronki wraz z rodzicami. Nadto Zarząd zorganizował wycieczkę dla członków Koła do pobliskiego lasu.

Koło w ciągu roku urządziło 4 przedstawienia: „Kościuszek pod Racławicami“, „W górę serca“, „Surdut i siermiega“ i „W Dąbrowie Górniczej“, nadto urządzono 2 zabawy ogrodowe oraz 2 odczyty i 4 obchody, t. j. 3-go Maja, święto przyłączenia Górnego Śląska, Rocznice oswobodzenia Warszawy i dzień śmierci Kościuszki.

Dzięki usilnym zabiegom Koła dokonano wzniesienia pomnika Tadeuszowi Kościuszce w Działoszycach, kosztorys dosięga mkp. 1,500,000, całkowicie pokryty z pracy Koła, t. j. z kwesty, zabaw, przedstawień i dobrowolnych ofiar, Zarząd zaznacza, że czynem tym zdobył sobie wielkie zaufanie u obywateli, co daje się to obecnie odczuć przez chętnie zapisywanie się na członków Macierzy.

KRONIKA.

Na oświatę. Trudne warunki działalności oświatowej społecznych organizacji pogarszają się z dniem każdym, z powodu spadku naszej waluty. Są jednak źródła i ludzie, którzy pamiętają o tych potrzebach. Zasługuje na podkreślenie rola Sędziów Pokoju, którzy składanemi za ich pośrednictwem sumami, zasilają kasy instytucyj oświatowych. Np. p. Józef

Lewoń, Sędzia Pokoju w Berezie Kartuskiej, zebrał w czasie od dnia 1-go stycznia 1922-go r. 885,000 mk. na cele Zarządu Głównego Polskiej Macierzy Szkolnej. W Berezie Kartuskiej Macierz zorganizowała bibliotekę publiczną.

KSIĄŻKI NADESLANE.

Instrukcje w sprawie prowadzenia Oświaty Pozaszkolnej przez Koła P. M. S., w opracowaniu p. Józefa Stemlera wydanie drugie opuściły prasę. Nowe to wydanie jest znacznie rozszerzone od pierwszego i zawiera całokształt informacji o zakładaniu Kół P. M. S. Statut Towarzystwa Polskiej Macierzy Szkolnej, Regulamin dla Zarządów okręgowych i Kół i t. d. Dział o Czytelniach uzupełniony został Regulaminem bibliotek. Również dział o bibliotekach uzupełniony został Regulaminem bibliotek. Inne rozdziały, jako to: O organizowaniu i prowadzeniu Kursów dla dorosłych, o Uniwersytecie Ludowym, Centrali Prelegentów, Domu Ludowym, zostały uzupełnione nowymi materiałami informacyjnymi. — Skład główny „Instrukcyj” w Księgarni Polskiej Macierzy Szkolnej, Warszawa, Warecka 15.

Martyrologjum czyli męczeństwo Unji Świętej, napisane przez ks. *Józefa Pruszkowskiego*, tom II, został wydany nakładem p. Józefa Pomiankowskiego, przewodniczącego Koła Polskiej Macierzy Szkolnej w Lublinie. Oba tomy po 4000 mk. do nabycia u wydawcy: Lublin, skrzynka pocztowa 14. Na koszt przesyłki należy dołączać do ceny książki 500 mk. Przesyłać przekazem P. K. O. № konta 100,097. Czysty zysk przeznaczony na cele Koła P. M. S. w Lublinie.

Makolągwa na urlopie. Komedja w 1 akcie *K. Królińskiego*. — Jako XVI tomik „Biblioteki Związku Teatrów i Chórów Włościańskich” ukazała się powyższa komedja dla amatorskich zespołów teatralnych. Oparta na aktualnym temacie, o akcji żywej i wesołej treści, stanowić będzie cenny nabytek popularnej literatury dramatycznej.

Treść № 1: Nowy okres—stare hasło—przez B. Koskowskiego. — Wyższe Kursy Korespondencyjne nauczycielskie: Literatura polska. Dokończenie tematów z fizyki. — Katalog rozumowany wydawnictw Księgarni Polskiej Macierzy Szkolnej. — Sprawozdanie. — Kronika. — Książki nadesłane.

Redaktor **Józef Stemler.**

Wydawca **Józef Świeżyński.**

Adres Redakcji i Administracji: Warszawa, Krakowskie-Przedm. 7 m. 4.

Przedpłata rocznie mkp. 4000 z przesyłką.